

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบในการออกแบบเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล และการอภิปรายผล ดังในหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ได้มีผู้ศึกษากรณีการมีส่วนร่วมของประชาชนกันอย่างมากมาย และกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะ เห็นเห็นว่า การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หากประชาชนมิได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของและลงมือพัฒนาด้วยตนเองแล้ว การพัฒนานั้นมีอาจสำเร็จและยั่งยืนได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงได้ถูก กำหนดให้อยู่ในนโยบาย และวิธีการคิดในการทำงานพัฒนาหลายแห่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องทำ การศึกษา และทำการเข้าใจให้ถ่องแท้ โดยจะกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ในส่วนของความหมายของการมีส่วนร่วมได้มีนักการศึกษาทั้งไทย และต่างประเทศหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความไว้ต่าง ๆ มากมาย ดังเช่น

Soetjipto Wisarajno (อ้างในปริศนา โกลละสุด, 2534) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนามาเป็น ตัวนำของการพัฒนา และหมายถึงการเปลี่ยนแปลงซึ่งประชาชนจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา คือ

- การกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการพัฒนา
- การจัดลำดับความสำคัญ
- การวางแผน
- การปฏิบัติตามแผน
- การให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จะนำไปสู่พลังแห่งการพัฒนา

Alastair T. White (อ้างในนพพร นิลนรงค์, 2535) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 4 มิติ คือ

- มิติที่ 1 คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า อะไรควรทำและทำอย่างไร
- มิติที่ 2 คือ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการ ลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ
- มิติที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
- มิติที่ 4 คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

องค์การอนามัยโลก (WHO) UNICEF, อ้างในรัฐจวน ทองรอด, 2528) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

สำหรับแนวคิดการมีส่วนร่วมของคนไทยนั้นก็ได้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังเช่น

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าเกี่ยวข้อง โดยการให้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางส่วนคนในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมจะมีองค์ประกอบดังนี้ คือ

1. มีประชาชนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุในกิจกรรมการพัฒนา

เสนห์ ตามริก (อ้างใน อรอนงค์ ธรรมกุล , 2539) ได้นิยามว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้นคือ การที่ประชาชนมีโอกาสอย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงครอบงำ บังคับให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดแจง ใช้ควบคุมระดับทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของ

สังคมเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่นเพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ยูว์เดิร์ม วูมิเมธี (2526) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจการมีส่วนร่วมเมื่อปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน

อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนว่าน่าจะหมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกมาให้ประชาชนมาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนคิดขึ้นมาเอง

กล่าวโดยสรุปจากการรวบรวมนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมและศึกษาการให้ความหมายต่าง ๆ แล้วก่อให้เกิดแนวคิดรวม ๆ ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการเริ่มคิด เริ่มวางแผนปฏิบัติงาน และมีอำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการในกิจกรรมของพวกเขาเองในชุมชน

2.1.2 รูปแบบ ขั้นตอน และระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เมื่อได้ทราบความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ต่างกัน จนสามารถนำมาสรุปรวมให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ และละเอียดถี่ถ้วนเสียทีเดียว หากไม่ได้พิจารณารูปแบบ ขั้นตอน และระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากได้มีผู้กำหนดรูปแบบ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมที่หลากหลายแล้ว ก็เกิดประโยชน์ในการศึกษาวเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น ดังผลงานซึ่งเป็นที่น่าสนใจและน่าจะเป็นแนวทางของการวิจัยที่พอสรุปได้ดังนี้

Uphoff and Cohen (อ้างในคันฉัตร ตันเสถียร, 2537) ซึ่งได้สรุปรูปแบบ และกระบวนการในการเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นต่อไปนี้

1. การริเริ่มเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากข้าราชการ หรือชาวบ้าน
2. การชักนำเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นความสมัครใจ หรือบีบบังคับ
3. โครงสร้างและช่องทางของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร
4. ระยะเวลา และขอบเขตของการมีส่วนร่วมเป็นเช่นไร (ครั้งเดียว , เป็นครั้งคราว , ต่อเนื่อง)
5. ได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนแค่ไหน (การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ หรือการดำเนินงานนำไปสู่ผลที่หวังไว้ อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน)

อคิน รพีพัฒน์ (2531) ได้เสนอแนวคิดของคำว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้สภาพสังคมชนบทไทยว่าน่าจะพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนด้านต่าง ๆ ได้แก่
 - การค้นหาปัญหา จัดลำดับของปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา
 - หาแนวทางการแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
 - ประเมินผลการพัฒนา
2. ลักษณะเงื่อนไขของการร่วมกิจกรรมว่า ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้นเพราะเงื่อนไขเหล่านี้หรือไม่
 - เกรงใจ ถูกบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า
 - เข้าใจและยอมรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนานั้น
 - เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ตนเองและประชาชน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) เห็นว่าการกำหนดขอบเขตการมีส่วนร่วมในชุมชนจากลักษณะกิจกรรมของแต่ละคนอาจพิจารณาได้จากความพยายามที่แต่ละคนใช้ในกิจกรรมการพัฒนาความพยายามดังกล่าวเป็นหลายทาง และผูกพันกับทรัพยากร และมีการเสียทรัพยากรบางอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในแง่นี้เป็นารร่วมในรูปแบบของการเขียน การพูด หรือการสื่อความหมายในรูปอื่นเพื่อแสดงความคิดเห็นของตน การแสดงความคิดเห็น เช่นนี้อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้
2. ร่วมสละทรัพยากรวัสดุโดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินการใช้ประโยชน์จากสถานที่หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ
3. ร่วมสละแรงงานหรือร่วมทำ ร่วมดำเนินการตามโครงการสร้างงานในชนบทร่วมพัฒนารัฐโรงเรียน เป็นต้น
3. ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมประชุม (ถึงแม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม)

Lee J. Cary (อ้างในโชคดี อมรวัฒน์ , 2537) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาไว้ 5 รูปแบบ คือ

1. การเป็นสมาชิก (Membership)
2. การเป็นผู้ร่วมประชุม (Attendance of meeting)

3. การเป็นผู้จ่ายเงิน (Financial contribution)
4. การเป็นกรรมการ (Membership of committee)
5. การมีส่วนร่วมโดยการเป็นประธาน หรือผู้นำ (Position of Leadership)

ซึ่งคล้ายคลึงกับของกรรณิการ์ ซมดี (2524) และ ฉ้าน วุฒิกรรมรักษา (2526) ที่ได้แบ่งลักษณะรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ ร่วมประชุม ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์ ร่วมเป็นผู้ชักชวน ร่วมเป็นผู้บริจาค ร่วมเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

Uphoff (อ้างในชูเกียรติ ลิขสุวรรณ, 2534) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ และควรจะแบ่งพิจารณาการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 นัย คือ มิติการมีส่วนร่วม และบริบท หรือสภาพเงื่อนไข สถานการณ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมสำหรับในแง่บริบท ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะดังได้กล่าวข้างต้น ต่อจากนั้นก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของการมีส่วนร่วม อาจจะเป็นบุคคลภายใน หรือภายนอกหมู่บ้านก็ได้ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ลักษณะสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ของผู้มีส่วนร่วมดังกล่าว อีกทั้งวิธีการเข้าร่วมพิจารณาได้จากสาเหตุการสนใจลักษณะการร่วมขอบเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่เข้าร่วม ตลอดจนผลของการเข้าร่วม

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2536) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมในช่วงต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนาดังนี้

1. ร่วมในการพัฒนาค้นหาปัญหา สาเหตุ และตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหา
2. ร่วมปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนา
3. ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมพัฒนา
4. ร่วมประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมพัฒนา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ยังได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนเหมือนกันดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2526) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมนั้น รัฐบาลมักจะมองในแง่ของการร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน แม้ว่าจะยังจำเป็นอยู่ก็ตาม แต่โดยภาพรวมของไพรัตน์ เตชะรินทร์ ก็ยังเน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถรวมทั้งการควบคุมติดตาม ประเมินผล และซ่อมแซมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมนั้น

ปรีดา ประพฤติชอบ (2530) กล่าวว่า วิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมมีหลายระดับตั้งแต่การไปถกเถียงแลกเปลี่ยน (Discuss) การวางแผนร่วมกันโดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน การปฏิบัติตามแผน คือ การทำงานร่วมกัน และประเมินผลร่วมกัน

ปกรณ์ ปรียากร (2530) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ลักษณะคือ

1. เป็นผู้มึบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานนั้น
3. เป็นผู้มึบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และบริการให้สูงขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาการกำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนคิของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ไม่มีความแตกต่างกันมากนักที่แตกต่างกันเป็นการเพิ่มรายละเอียดแยกย่อยของบางขั้นตอนเท่านั้น ดังนั้นจากแนวความคิดของนักวิชาการต่าง ๆ สามารถกล่าวโดยสรุป ถึงรูปแบบขั้นตอน และระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนโดยอาศัย 2 หลักเกณฑ์ คือ

1. ถ้าแบ่งรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางด้านมูลเหตุจูงใจ หรือมูลเหตุเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมก็จะสามารถแบ่งรูปแบบ และระดับของการมีส่วนร่วมได้ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

- 1.1 การเข้าร่วมโดยสมัครใจ
- 1.2 การเข้าร่วมโดยการถูกชักนำ
- 1.3 การเข้าร่วมโดยการถูกบังคับ

2. ถ้าแบ่งรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยการแบ่งตามลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนา ก็จะสามารถประมวลรูปแบบ และระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ใน 5 ลักษณะสำคัญ ดังนี้คือ

- 2.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน
- 2.2 การมีส่วนร่วมในการเสนอแนะค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา
- 2.3 การมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการ
- 2.4 การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ
- 2.5 การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

2.2 แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวถือว่าเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยว ซึ่งความหมายของการท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยว) หมายถึง สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination) ของการท่องเที่ยว อันเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวทุกประเภทเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีความงดงามและคุณค่าจนกลายเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม เปรียบเสมือนสินค้าทางการท่องเที่ยวที่จะขายให้แก่นักท่องเที่ยว จึงต้องมีการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เพิ่มความงดงาม และคุณค่าขึ้นกว่าเดิมในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มามากขึ้นอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกกันว่าการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งโดยปกติทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องรวมเอาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเข้าไปด้วย เพื่อเพิ่มความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวทรัพยากรท่องเที่ยวได้ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จึงจำเป็นต้องหันมาพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนจะทำการพัฒนาตามลำดับก่อนหลัง โดยทำการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเร่งด่วนในอันดับสูงสุดก่อนให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว แล้วค่อยพัฒนาเรียงลำดับรองลงมาเรื่อยๆต่อไปตามงบประมาณที่เอื้ออำนวยให้ ซึ่งความหมายของการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องใน

การปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยวจากสภาพเดิมให้ไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมเยือน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตามหลักการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นมิใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย ซึ่งหลักที่จะใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่จำเป็นที่จะต้องนำหลักการของส่วนประสมของการตลาด (Marketing Mix) หรือ 4Ps มาใช้เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ

2.2.1 ส่วนประสมของการตลาด หรือ 4Ps (อลองศรี พิมพ์สมพงษ์, 2542) ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) ซึ่งส่วนประสมของผลิตภัณฑ์ของแหล่งท่องเที่ยว จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการ หรือ 3As (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) คือ

1.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีความดึงดูดใจ (Attraction)

เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนสถานที่นั้นๆ ซึ่งสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวย่อมแตกต่างกันไปตามความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่ม เช่นนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งอาจสนใจด้านโบราณสถานก็จะชอบไปเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ หรือบางกลุ่มมีความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรมก็จะชอบไปเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวเขา เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะทำท่องเที่ยวในวันขึ้นเช่นมีบริการอำนวยความสะดวกในด้านการขนส่งอาหารเครื่องดื่ม จำหน่ายสินค้าที่ระลึก ด้านไฟฟ้า ด้านน้ำประปา ที่พักแรม เป็นต้น

1.3 ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง (Accessibility)

เป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทาง หรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ รถไฟ เรือ เครื่องบิน ซึ่งแล้วแต่ความจำเป็นของแหล่งท่องเที่ยวที่นั้น แต่ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่ง

ท้องที่วั้นนั้นจะมีความสวยงามประทับใจเพียงใดก็ตาม ย่อมจะไร้คุณค่าอย่างสิ้นเชิง เพราะไม่สามารถเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรนั้นได้

2 ราคา (Price) ราคาค่าบริการในแหล่งท้องที่วมีหลายระดับ ซึ่งไม่สามารถกำหนดได้ว่าราคาใดถูกต้องเหมาะสมที่สุด เนื่องจากผู้ประกอบการพยายามสร้างความแตกต่างในตัวสินค้าและบริการเพื่อดึงดูดลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวต่างกลุ่มกันไปในนั่นเอง นอกจากนี้ราคายังขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) โดยที่ศูนย์ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว หรือสำนักงานการท่องเที่ยวในท้องถิ่นจะเป็นช่องทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงแหล่งท้องที่วได้

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นไปในลักษณะส่งเสริมและเผยแพร่ภาพลักษณ์ ความสำคัญของแหล่งท้องที่วให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยการเลือกใช้ส่วนผสมส่งเสริมการตลาดทั้ง 4 ประเภทคือ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การจับคู่การขายโดยตรง และการส่งเสริมการขาย ตามลักษณะกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย

2.2.2 แนวทางการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยวและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ ฉะนั้นทรัพยากรท่องเที่ยวทุกแห่งจะต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมได้อย่างสะดวกสบาย รวดเร็ว และปลอดภัย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและกลับมาเยี่ยมชมใหม่ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจำเป็นต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ

1. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านทั่วไปในแหล่งท้องที่ว จะประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านทั้งไปที่สำคัญอยู่ 3 ด้าน คือ

1.1 การพัฒนาด้านการเข้าถึง และระบบการสัญจรในแหล่งท้องที่ว ประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญคือ

1. ถนน
2. ที่จอดรถ
3. ทางเดินเข้า
4. ทางรถจักรยานและที่จอดรถจักรยาน
5. ทางเดินป่า
6. ทางซี้ม้า ซี้ช้าง

7. ท่าเรือ หรือแพ

1.2 การพัฒนาทางด้านอาคาร และสิ่งก่อสร้าง ในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

- 1 ที่ขายบัตรเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว
- 2 สำนักงานที่ทำการแหล่งท่องเที่ยว
- 3 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- 4 ที่พักนักท่องเที่ยว
- 5 ห้องน้ำสาธารณะ
- 6 ศาลาหรือซุ้มคอยพัก
- 7 ร้านค้า ร้านอาหาร
- 8 บ้านพักพนักงาน

1.3 การพัฒนาด้านสิ่งประกอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญดังนี้ คือ

1. ซุ้มทางเข้า
2. ป้าย และสื่อความหมาย
3. ลานกิจกรรม
4. สวนหย่อม
5. กระถาง และที่ปลูกต้นไม้
6. ม้านั่ง โต๊ะ เก้าอี้
7. ระบบแสงสว่าง
8. ระบบน้ำใช้
9. ระบบกำจัดขยะมูลฝอย
10. รั้ว กำแพง
11. สะพาน ขึ้นบันได และอื่นๆ

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยววันนั้นจะต้องทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านทั่วไปที่จำเป็นต่อนักท่องเที่ยวหรือไม่ และมีเพียงพอหรือไม่ ซึ่งแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อีกทั้งปริมาณก็แตกต่างกันด้วย นอกจากนั้นควรขอผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบมาช่วยทำการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด และพยายามปิดบังสิ่งก่อสร้างต่างๆ โดยอาศัยเทคนิคทาง

ภูมิสถาปัตย์กรรมเข้าช่วยเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรงความงามและมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการออกแบบพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกันทั้งหมดที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนนั้น

2. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องด้านความปลอดภัยที่สำคัญอยู่ 4 ด้าน คือ

2.1 การพัฒนาด้านความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยการพัฒนาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1. จัดให้มีการประสานความร่วมมือกับตำรวจเพื่อส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

2. จัดให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยวและมอบหมายภารกิจในการสอดส่องดูแลผลิตภัณฑ์หมุนเวียนกันไปในพื้นที่ตามความเหมาะสม

3. จัดตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดูแลพื้นที่ท่องเที่ยวโดยเฉพาะ และจัดหานุเคราะห์รักษาความปลอดภัยให้เพียงพอ

4. จัดตั้งจุดตรวจและหน่วยรับแจ้งเหตุให้กระจายครอบคลุมพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการโจรกรรม

5. จัดทำป้ายเตือนนักท่องเที่ยวให้ทราบว่ามีบริเวณใดที่มีความเสี่ยงต่อภัยจากโจรผู้ร้ายต่อให้นักท่องเที่ยวได้ระมัดระวังตัว

2.2 การพัฒนาด้านความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วยการพัฒนาความปลอดภัยจากอุบัติเหตุที่สำคัญดังนี้

1. จัดเจ้าหน้าที่ประจำจุดในบริเวณที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่ออุบัติเหตุเพื่อทำหน้าที่คอยเตือน ในขณะที่เดียวกันก็คอยเฝ้าระวังดูแลป้องกันอุบัติเหตุ

2. จัดทำป้ายประกาศชี้แจงให้นักท่องเที่ยวทราบถึงโอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุเพื่อให้เกิดความระมัดระวังในการเที่ยวชม

3. จัดตั้งหน่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้นในจุดที่เหมาะสมเพื่อให้การปฐมพยาบาลแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุ

4. จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากร เพื่อทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยจากอุบัติเหตุเป็นการเฉพาะ

5. จัดเตรียมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย พร้อมวัสดุอุปกรณ์การกู้ภัยประจำไว้ ณ จุดที่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุได้สะดวก

6. จัดสร้างสิ่งป้องกันถาวรเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ เช่นรั้วกันสะพานถาวรสำหรับข้ามลำน้ำ เป็นต้น

2.3 การพัฒนาด้านความปลอดภัยจากการหลงทาง ประกอบด้วยการพัฒนาด้านความปลอดภัยจากการหลงทางที่สำคัญดังนี้

1. จัดให้มีการปฐมพยาบาลเบื้องต้นก่อนเข้าชมภายในแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งแจกคู่มือเกี่ยวกับจุดที่น้ำเชี่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

2. จัดให้มีการนำชมโดยมีคัคเทศจากภายนอก หรืออาสาสมัครนำเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเอง เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำทาง

3. จัดป้ายชี้เส้นทางทุกระยะภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณจุดตัดจุดแยกภายในแหล่งท่องเที่ยว

4. จัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วยมาตราส่วน และทิศทางที่ถูกต้อง

5. จัดทำหรือก่อสร้างสิ่งกีดขวางอาจเป็นกำแพง หรือรั้วลวดหนามหรือสิ่งอื่นในบริเวณที่อาจทำให้นักท่องเที่ยวหลุดออกไปจากแหล่งท่องเที่ยว

3. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านป้ายแหล่งท่องเที่ยวจะประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 3 ประเภท คือ ป้ายต้อนรับเข้าสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ป้ายชี้ทางแหล่งท่องเที่ยว และป้ายแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการออกแบบป้ายแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีรูปลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1.1 เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นมาตรฐานทั้งขนาด สัดส่วน และกราฟฟิก

1.2. เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่มีขนาดเหมาะสมในการนำไปใช้ในสภาพพื้นที่ต่างกัน

1.3 .เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่มีขนาดตัวหนังสือและสัญลักษณ์บนป้ายต่างๆเหมาะสม

1.4เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทยและมีความเป็นสากลในตัวด้วย

1.5เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่ออกแบบให้มีสีสันและใช้วัสดุที่กลมกลืนกับธรรมชาติ และ

สิ่งแวดล้อมมากที่สุด

1.6เป็นป้ายแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบง่ายต่อการผลิตจัดสร้างติดตั้งและอยู่ในงบประมาณที่กำหนดไว้

2.2.3 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

เมื่อได้ทำการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแล้ว ก็ต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้คงความสวยงาม และมีคุณค่าแก่ท้องถิ่นและประเทศชาติตลอดไป โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และปลูกฝังให้เห็นคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความหวงแหน และพร้อมที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งในที่นี่จะกล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ และการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

2.2.3.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้นมาให้เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีกลายเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปเยี่ยมชม จึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดเวลา ซึ่งมีแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุดังต่อไปนี้

1. การออกกฎหมายคุ้มครองควบคุม เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของประเทศที่ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษา จึงต้องออกกฎหมายประกาศให้ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป โดยประกาศให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังต้องออกกฎหมายคุ้มครองปกป้องรักษาให้ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้คงอยู่คู่ประเทศนานๆ พร้อมกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดและฝ่าฝืน เช่น ออกพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นต้น

2. การป้องกันการลักลอบและทำลาย เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นสิ่งมีค่า จึงตั้งป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้โดยจัดให้มีหน่วยงานพร้อมเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษา เพื่อมิให้ถูกทำลายหรือมีการลักลอบเข้าไปขุดค้นหาสมบัติที่มีค่า นอกจากนี้อาจจะจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปทำการบูรณะให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด

3. การจัดทำงบประมาณในการบูรณซ่อมแซม เนื่องจากการบูรณซ่อมแซมทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก รัฐบาลควรจัดทำงบประมาณให้เพียงพอในการบูรณซ่อมแซมบางครั้งอาจจะต้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้ เช่น จะขอความช่วยเหลือจาก

ประมาณการบูรณซ่อมแซมจากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นต้น

4. จัดหาสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ เนื่องจากโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่มีความค่าทางประวัติศาสตร์และง่ายต่อการถูกโจรกรรมจึงต้องจัดหาสถานที่สำหรับเก็บรวบรวมโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย สะดวกในการดูแลรักษา และสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมได้อีก

5. การดูแลรักษาความสะอาด ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม และโบราณคดี แต่ถ้าเกิดสกปรกขึ้นในสถานที่เหล่านั้นแล้ว ย่อมไม่สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมได้มากขึ้น จึงมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดอย่างใกล้ชิด พร้อมกับจัดเตรียมภาชนะไว้รองรับขยะมูลฝอยอย่างเพียงพอ และต้องขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวให้ช่วยกันรักษาความสะอาดด้วย

6. การกำหนดผังเมือง เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่มีความค่าทางสถาปัตยกรรม และโบราณคดี จึงไม่ควรมียสิ่งปลูกสร้างใดๆ มาบดบังความสวยงามโบราณสถานเหล่านั้น จึงต้องกำหนดผังเมืองในทุกจังหวัดที่มีโบราณสถาน เพื่อป้องกันมิให้มีการสร้างสิ่งใดๆ มาบดบังความสวยงามของโบราณสถาน

2.2.3.2 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม

ประเพณี และกิจกรรม

เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม และเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเดินทางไปเยี่ยมชมจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่สืบทอดกันไปชั่วกาลนานซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลป วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมที่สามารถทำได้ต่อไปนี้

1. การปลูกฝังให้เห็นคุณค่า เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าเฉพาะท้องถิ่น ทางจังหวัดควรทำการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประเภทนี้ให้ประชาชนเข้าใจ และปลูกฝังให้เห็นคุณค่า เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหน และพร้อมที่จะช่วยสืบทอดกันไปไม่ให้สูญหาย

2. การจัดงานประเพณี หรือกิจกรรม เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าเฉพาะท้องถิ่น จึงควรจัดงานเทศกาลเพื่อส่งเสริมประเพณีและกิจกรรมเหล่านั้น แล้วเรียกเก็บค่าเข้าชมจากนักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม และให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมกับเทศกาลประเพณีหรือกิจกรรมด้วย

3. การส่งเสริมหัตถกรรมพื้นเมือง เนื่องจากสินค้าหัตถกรรมเมืองเป็นภูมิปัญญาของคนในสังคมแต่ละท้องถิ่นที่สืบกันมาจากบรรพบุรุษ จึงควรส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว อันเป็นการแสดงถึงความเจริญทางอารยธรรมให้คนต่างถิ่นได้เห็น และยังเป็น การเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องทำอย่างระมัดระวังอย่านำเอาเทคโนโลยีมาใช้มากเกินไปจนทำให้สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองนั้นขาดลักษณะเด่นไป

จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรตั้งข้างต้น ล้วนเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วให้คงสภาพดำรงความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปอีกแสนนาน

3. แนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ซึ่ง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ว่า การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

พจนาน สุวนศรี (2540) ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยว กติกา - ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกันชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดี ข้อเสีย จะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดี-ข้อเสียและแนวทางการป้องกันร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรม แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมและโปร่งใสตรวจสอบได้

ภักดี รัตนผล (2543) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน ในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุนโดยท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุนใน 4 ประการ คือ

1. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น และชุมชนของตนเอง
3. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลัง จากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแล และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง
4. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลหลายแห่ง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้น การจัดทำแผนหลัก และการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นส่วนสำคัญให้การดำเนินการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวสูงสุดหมายมีการปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยการเพิ่มบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ซึ่งก็หมายความว่าประชาชนสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนได้มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ก็ได้กำหนดแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ทดสอบ และติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการจึงจำเป็นต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมาสู่ท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่น คือ ผู้รับปัญหา และความ ต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอยู่ที่ ความรู้ความเป็นอยู่ และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้มีการเรียนรู้ร่วมกันตัดสินใจร่วมกัน จึงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายรูปแบบ แต่ที่นิยมกันมีอยู่ 3 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 การชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบาย และวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตามแต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจ และเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจาต่อรองนั้นรัฐบาลมักเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงขององค์กรชุมชนท้องถิ่น เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการติดตามประเมินผลสำเร็จชุมชนท้องถิ่นของโครงการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามา มีบทบาท และมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนับเป็นรูปแบบที่สร้างโอกาสให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม วิธีการทำให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถกระทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมลดปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นในเรื่องของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การได้ส่วนสธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการได้ส่วนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มี

การเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องฝึกหัดความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นรวมถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่รวมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์ได้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้องควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นของตน การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ถ้าหากชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคนได้เป็นอย่างดี อีกทั้ง

สามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้อง การให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การควบคุมดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของชุมชน การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ เป็นต้น ทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องมุ่งสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะแห่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับดังต่อไปนี้

- 1 ระดับนโยบาย จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2 ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างชัดเจน
- 3 ระดับปฏิบัติ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนปฏิบัติ แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนท้องถิ่นทุกคนได้ดำเนินการอย่างถูกต้องแล้ว
- 3 ระดับการประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในการติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

(มนัส สุวรรณ , บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ , 2542)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่นำมาส่วนใหญ่ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะที่หลากหลายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเนื่องจากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีแนวคิด และแนววิเคราะห์อีกมาก เพื่อให้เกิดความชัดเจน และครอบคลุมเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น แต่มิได้หมายความว่าครอบคลุมทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำรายงานการวิจัยที่มีผู้เสนอไว้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ในงานวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2524) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สนับสนุน และเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรีมี 9 ปัจจัย ได้แก่ ความสามารถของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม กลุ่มมีกิจกรรมดำเนินงานที่ต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่เอาใจใส่ต่อกลุ่มได้รับสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์กลุ่ม และกลุ่มไม่มีปัญหาเรื่องตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท มี 4 ปัจจัย คือ ความเชื่อถือผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การได้รับผลประโยชน์และการยอมรับแบบอย่าง เป็นต้น

คันฉัตร ตันเสถียร (2537) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ในเขตเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร โดยศึกษาถึงสภาพปัจจุบัน และปัญหาของชุมชน รวมถึงการศึกษาลักษณะสำคัญของประชาชนในชุมชนดังกล่าว พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการและประเมินผลของการดำเนินการในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างมากแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนาชุมชนนั้นค่อนข้างน้อย ดังนั้นจากการวิจัยนี้จึงได้มีข้อเสนอแนะว่า เทศบาลควรจะมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจและกระตุ้นเตือนให้แก่ประชาชนทราบถึงปัญหา และผลที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชน แต่ถ้าปัญหาเกินศักยภาพของชุมชนในการดำเนินการเทศบาลจะต้องช่วยสนับสนุนด้วยเช่น ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องใช้บังคับ เป็นต้น

จีระพัฒนา หอมสุวรรณ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมของสภาตำบลในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ภายใต้การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ปัจจัยด้านที่ตั้งตำบล ประเภทของการมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการส่วนการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาชุมชน ส่วนอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน คือ ระบบอุปถัมภ์ที่คณะกรรมการสภาตำบลมีต่อพ่อค้า ข้าราชการ และราษฎรบางกลุ่ม โดยมีข้าราชการเข้าไปกับควบคุม ช่วยเหลือการทำงานของสภาตำบลไม่สามารถพัฒนาศักยภาพให้สูงขึ้น

อุษาน วุฑฒิกกรรมรักษา (2526) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชน ในโครงการสร้างงานในชนบทผลการวิจัยพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชน แต่มีผลต่อปริมาณการเข้าร่วมสถานภาพทางสังคม และความแตกต่างกันในเรื่องเพศเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชน ส่วนปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมมากที่สุด ได้แก่ ความต้องการความสะดวกสบายในการคมนาคมขนส่ง รองลงมาคือ ต้องการพัฒนาหมู่บ้าน และมีงานทำ สำหรับสาเหตุที่ประชาชนไม่เข้าร่วมเพราะมีงานทำ ไม่มีเวลา ไม่มีว่าง และมีธุรกิจในครอบครัว

บุษณา ก้อนจันทร์เทศ (2537) ได้ทำการศึกษากการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความจำเป็นพื้นฐานด้านที่อยู่อาศัย : ศึกษาเฉพาะกรณี นิคมสร้างตนเองกระเลียง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ถึงระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในกรมพัฒนา พบว่ากิจกรรมพัฒนาที่จะดำเนินการควรเป็นกิจกรรมที่สนองตอบต่อความจำเป็น และเริ่มจากกิจกรรมง่าย ๆ ใกล้ตัวสมาชิกนิคม และควรมีการส่งเสริมการให้ความรู้แก่สมาชิกนิคมในเรื่องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พัฒนาภาวะความเป็นผู้นำให้แก่สมาชิกนิคมทั้งที่เป็นผู้นำโดยทางการ และสมาชิกนิคมกลุ่มอื่น ๆ เช่น แม่บ้านเยาวชน นำวิธีการยกย่องชมเชย ให้กำลังใจ และการส่งเสริมให้มีการประกวดแข่งขันเข้ามาใช้ในการส่งเสริมงานพัฒนา พัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำแผนและปฏิทินปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างชัดเจนและส่งเสริมความรู้ในด้านการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ทุกคนควบคู่กันไปกับการสนับสนุนให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นองค์กรประชาชนในพื้นที่เป็นแกนนำการพัฒนาต่อไป

โชคดี อมรวัฒน์ (2537) ได้ทำการศึกษากการมีส่วนร่วมของประชาชนกับความสำเร็จของโครงการอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง (อพป) : กรณีศึกษาหมู่บ้าน อพป. อำเภอพานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางด้านภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ สถานภาพส่วนบุคคล และระดับความรู้ความเข้าใจในโครงการ อพป. กับความสำเร็จในการนำโครงการ อพป. ไปปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อที่จะศึกษาถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำโครงการ อพป. ไปปฏิบัติ ทั้งนี้โดยใช้การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการ อพป. ระหว่างหมู่บ้าน อพป. ที่เคยชนะการประกวดตามโครงการ อพป. แห่งชาติซึ่งถือว่า

เป็นหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการนำโครงการ อฟป ไปปฏิบัติกับหมู่บ้าน อฟป ที่ไม่เคยชนะการประกวด

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1. ภูมิหลักทางสังคมเศรษฐกิจ และสถานภาพส่วนบุคคลซึ่งได้แก่ ตัวแปรทางด้านเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพในครอบครัว และสถานภาพทางสังคม มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ อฟป. ส่วนตัวแปรทางด้านอาชีพ รายได้ และภูมิฐานะเดิมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ อฟป.
2. ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของโครงการ อฟป. มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ อฟป.
3. ประชาชนในหมู่บ้าน อฟป. ที่ชนะการประกวด มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของโครงการ อฟป. มากกว่า ประชาชนในหมู่บ้าน อฟป. ที่ไม่เคยชนะการประกวด
4. ในหมู่บ้าน อฟป. ที่ชนะการประกวด มีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน สูงกว่าหมู่บ้าน อฟป. ที่ไม่เคยชนะการประกวดใน 4 กิจกรรม คือ (1) การมีส่วนร่วมในการกำหนด

J.M. Cohen and Norman T. Uphoff (อ้างในชุมชน ก้อนจันทะ , 2537) ได้ศึกษาบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่ามีบุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชนบท คือ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อายุ สถานภาพในครอบครัวระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม ชนชั้นทางสังคม ศาสนา วรณะ และแหล่งกำเนิด อาชีพ รายได้ และทรัพย์สิน ระยะเวลาในการอยู่ในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการพื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน

เถียรชัย บุรพชนก (2532) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมสุขภาพของหมู่บ้านพึ่งตนเองทางสาธารณสุขมูลฐาน จังหวัดระยอง โดยศึกษาจากคณะกรรมการหมู่บ้านและหัวหน้าครัวเรือนหมู่บ้าน 34 หมู่บ้าน 406 คน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมสูงสุดในด้านการวางแผนโครงการ การริเริ่มกำหนดโครงการ การปฏิบัติงาน และการประเมินผลโครงการรองลงมาตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ เพศ การมีตำแหน่งในองค์กรหมู่บ้าน การได้รับข้อมูลข่าวสารการพัฒนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ และเจตคติต่อการสุขภาพ

ปรัชญา เวสารัชชี (2528) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นการที่ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางส่วนของตน ในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน และเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบคือมีประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนาและผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางส่วนบางอย่างส่วนตัวเช่นกัน เช่นความรู้ ความคิด ความสามารถ แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมพัฒนา

ปริศนา โกลละสุต (2534) ได้ทำการศึกษากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนศึกษาเปรียบเทียบผู้ที่เคยย้ายถิ่น และผู้ไม่เคยย้ายถิ่น จากอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของกลุ่มผู้เคยย้ายถิ่น และไม่เคยย้ายถิ่น และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม โดยกิจกรรมการพัฒนานำมาศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มออกทรัพย์เพื่อการผลิต ไร่ค้ากองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกร การพัฒนาหมู่บ้าน โดยในการวิเคราะห์นั้นพิจารณาทั้งแบบแยกรายกิจกรรม และรวมทั้ง 5 กิจกรรมเข้าด้วยกัน สำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมต่อการมีส่วนร่วมที่นำมาศึกษาได้แก่ การมีตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพปัจจุบัน ฐานะของครอบครัว ระยะเวลาของการย้ายถิ่น และอาชีพขณะย้ายถิ่นพบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้เคยย้ายถิ่นกับผู้ไม่เคยย้ายถิ่น ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และในลักษณะการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรม และในกิจกรรมภาพรวม และทั้งในกลุ่มผู้เคยย้ายถิ่น และไม่เคยย้ายถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคม และความคาดหวังต่อประโยชน์ได้รับมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรมและในกิจกรรมภาพรวม เฉพาะกรณีในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคมเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

นพพร นิลธรงค์ (2535) ได้ทำการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านไม้ตะเคียน ตำบลตะเคียนปม กิ่งอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีวิจัยโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้างซึ่งผลการวิจัยพบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ลักษณะ คือ ก) การมีส่วนร่วมโดยตรง ในกิจกรรมภายในที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภายในที่คนในชุมชนร่วมกันจัดขึ้น ข) การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นกิจกรรมที่มาจากภายนอกชุมชน ซึ่งชาวบ้านประเมินว่าตนเองมีส่วนควบคุม และตัดสินใจน้อย ค) การเข้าร่วมโดยมี

กลุ่มแกนกลาง และวงแหวนภายนอก (Cove and Periphem) ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาร่วมคิด และลงมือทำตามความสนใจในปัญหา

ระดับการมีส่วนร่วมจะมีมากเมื่อสมาชิกประเมินแล้วว่าสามารถเข้าไปควบคุม และตัดสินใจได้ และเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชน การมีส่วนร่วมจะน้อยหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่คิดขึ้นจากภายนอกชุมชน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมทั้งนี้ขึ้นกับลักษณะโครงการ หรือกิจกรรมที่จะเข้าร่วมพบว่าปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด

รัญจวน ทองรอด (2528) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตามความจำเป็นพื้นฐานที่บ้านลุงเขว้า ตำบลสารภี กิ่งอำเภอหนองบุญนาคน จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษากับหัวหน้าครัวเรือน 75 คน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานมากที่สุด ในลักษณะการสมทบเงินออกแรง และเข้าร่วมประชุม และพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมขั้นประเมินผลน้อยที่สุด สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือความคาดหวังทางเศรษฐกิจ การชักชวนจากผู้นำ และเจ้าหน้าที่ ความเข้าอกเข้าใจในการพัฒนา

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527) ก็พบว่าการมีตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกว่าคุณเองมีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการเกียรติ และได้รับการชักชวนจากกรรมการหมู่บ้าน และเพื่อนบ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ และก็พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนประชุมมากกว่าขั้นตอนอื่น

อรอนงค์ ธรรมกุล (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยพบว่ากลไกสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำ และสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมคือ กิจกรรมฅมปณกิจสงเคราะห์ งานบุญ ประเพณีของชุมชน และของส่วนตัว การพัฒนาสถานที่สาธารณประโยชน์กิจกรรมร้านค้า กลุ่มแม่บ้านเกษตร ส่วนปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ด้านภาวะเศรษฐกิจ ความผูกพันเป็นเครือญาติ การมีปัญหาร่วมกัน การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเอกชน ผลการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วม

กิจกรรมของชาวบ้าน คือ ความรู้สึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่ทำ ความเข้มแข็งของ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม สามารถสร้างพลังในการของกิจกรรม หรือโครงการใหม่ ๆ เข้าสู่หมู่บ้านอย่างมีศักดิ์ศรี การได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม การมีอิสระในการบริหารกิจกรรม โดยปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเอกชน

อินทัย เพียรคงชล (อ้างในวีระชัย มงคลพันธ์ ,2542) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พบว่าประชาชนท้องถิ่นมีความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านเป็นมรดกเทศกันำเที่ยวธรรมชาติ ร้อยละ 95.56 และมีความต้องการเข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับการเป็นมรดกเทศกัที่ถูกต้องจากหน่วยงานราชการถึงร้อยละ 89.54 ประชาชนท้องถิ่นมีความต้องการจัดบริการด้านพาหนะรับส่งนักท่องเที่ยว ร้อยละ 85.56 ส่วนที่ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้เนื่องมาจากไม่มีพาหนะเป็นของตัวเอง และคิดว่าเป็นงานผู้ขายเท่านั้น สำหรับประชาชนท้องถิ่นที่มีความต้องการจัดบริการด้านที่พักให้แก่นักท่องเที่ยวมีจำนวนร้อยละ 96.67 ส่วนผู้ที่ไม่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมนี้เนื่องมาจากไม่มีความถนัด และไม่ชอบ เพราะเป็นลักษณะงานที่ยุ่งยาก และเป็นภาระมาก ต้องมีความรับผิดชอบสูง หากลงทุนแล้วกลัวจะไม่คุ้มค่า ส่วนประชาชนที่มีความต้องการจัดบริการด้านอาหาร และเครื่องดื่มมีร้อยละ 75.56 ส่วนผู้ที่ไม่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมนี้ เนื่องมาจากการคมนาคมไม่สะดวก ห่างไกลจากตลาด กลัวลงทุนแล้วไม่คุ้มค่า และไม่มีเงินมาลงทุนในระยะแรก ซึ่งเท่าที่ผ่านมานักท่องเที่ยวมักนิยมนำสัมภาระติดตัวมาด้วย หรือหากทำแล้วกลัวนักท่องเที่ยวจะรับประทานไม่ได้ และงานดังกล่าวน่าจะเป็นงานของผู้หญิงมากกว่า

และจากการวิจัยของ อุกฤษ พิงไธภา (2534) ได้ศึกษาทัศนคติของข้าราชการที่มีต่อโครงการอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง โดยเน้นการศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการในเขตอำเภออำนาจเจริญ เขมราฐ ชานุมาน และกิ่งอำเภอเสนานิคม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจากผลของการศึกษาพบว่า ความรู้ ความเข้าใจในโครงการอาสาพัฒนา และป้องกันตนเองของข้าราชการมีความสัมพันธ์กับทัศนคติการประเมินผลของข้าราชการต่อการทำงานของประชาชนในโครงการ อพป. และความรู้ ความเข้าใจในโครงการอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.)

กรอบแนวคิด

2.5 กรอบแนวคิด

ความต้องการของประชาชนใน
การจัดการการท่องเที่ยว

